

קושי רב עומד בפנינו כאשר אנו מנסים לנתח את תורתו של רבי נחמן, כיוון שנדרשת מאיתנו היכולת להקשיב למנגינה ולרוח הדברים. המבנה הייחודי של דרשותיו המכונסות בספר ליקוטי מוהר"ן גורם לקורא להרגיש שהוא נתון במעין קרוסלה של מושגים שהקשר ביניהם דורש עיון רב. גם המסרים לא תמיד ברורים דיים בקריאה ראשונית - למה הוא מתכוון כשהוא נותן עצה פרקטית מסוימת, מה משמעותה, מהי דרך היישום שלה? הוא אינו מרבה לבאר את עצמו, וכמו משאיר מרחב לקורא. אך פה טמונה סכנת הספקולציות, שאינן אלא סברות מאולצות מתוך עולמו האישי של הלומד. הבנת הטקסט דורשת עמל, שבסופו יוכל הלומד להקשיב אל הסאבטקסט, אל הניגון של הדברים, אל העמדה החורזת את המילים.³

כולנו מבינים שמהות מתבטאת בניגון יותר מאשר בטקסט היבש. לצורך משל, נניח שאני קורא לבתי, "רבקה, גשי אליי". בקריאת המילים הללו מן הכתב איננו מקבלים שום מידע המספר מה טיבה של קריאה זו. אם אומר זאת בקול רם ובנימה תקיפה וכועסת, כנראה בתי תגיע אליי בפרצוף חמוץ ובחשש, אך אם אומר זאת ברכות ובנימה שמחה, היא תגיע בחיוך ובציפיה. הניגון הוא שנותן את המשמעות למילה. לא לחינם כאשר רוצה רבי נחמן לדבר על הדברים העמוקים ביותר, כגון השאלות הקיומיות הקשות, הוא תולה את ההבנה ב"ניגון" שיתעורר לעתיד לבוא.⁴ כשהוא מדבר על תוכחה ראויה, הוא תולה זאת ב"קול" המוכיח הראוי.⁵ כשהוא מדבר על נבואה, או על "תיקון המלכות", הוא תולה זאת בסופו של דבר בעולם הנגינה.⁶ רפואתה האולטימטיבית של בת המלך, שנפגעה מחיצוי המורעלים של המלך האכזר, תלויה בעשרה מיני נגינה.⁷ הדרך שבה מופק הקול מעסיקה אותנו, והוא עוסק רבות בקשר שבין הריאות לקנה.

האם אפשר ללמוד באופן רציונלי דבר שהעיקר בו הוא המנגינה?

איזו אחיזה יש לנו בטקסט שעיקרו לא נכתב בכלל? בשלב מסוים הודיע רבי נחמן לתלמידיו כי התורות שלו כבר אינן מועילות להם, והתחיל לספר מעשיות. המעשיות היו סתומות וללא פירוש, ומה שנשאר לתלמידים הוא בעיקר להקשיב לסיפור, להיכנס לעלילה, לחוות. דומה כי רבי נחמן רצה שנפתח בקרבנו רמה גבוהה של הקשבה. האם לסיפור חיינו אנו מקשיבים כראוי? האם למאורעות הפוקדים אותנו אנו ערניים מספיק? בתורה הראשונה בספרו הוא מגנה את הכסיל המלא מעצמו, שבמקום להתבונן בחייו הוא עסוק בלהעמיס עליהם את דיבורו. בדברו עליו הוא משתמש בפסוק "לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו"⁸.

לימוד שעיקרו חריפות שכלית וניתוח אנליטי עלול להיות מנותק מהמהות ומהמשמעות. "כשאדם הולך אחר שכלו וחכמתו",⁹ כותב רבי נחמן, הוא עלול לבוא לידי סכנות גדולות. הוא לא ישמע את הניגון.

סיפוריו מלאים בקולות. קולו של היום הצוחק מן הלילה, קולותיהן של חיות היער, קולות הלילה והשמחה בקרבת הציפורים שנפרדו, קולות הניגונים והשירים הנישאים בסיומו של כל יום, לפני שהעולם מקבל יום חדש במתנה מ"איש חסד האמת", ועוד קולות מקולות שונים.

האם האדם קשוב? זוהי השאלה הנחבאת ביישומים פרקטיים רבים שעליהם הוא ממליץ. כשהוא מדבר על השיחה היומית של האדם בשעת ההתבודדות, אין נוסח ש'צריך' או ש'נכון' להשתמש בו - כי אם שהדיבור יהיה דיבור של אמת,¹⁰ כזה המשקף נאמנה את מקומו של האדם. הוא משתמש גם בביטוי "לפרש שיחתו", כאילו רצונו לומר: השיח הפנימי שלך בתור אדם מתנהל בכל מקרה, אתה עושה דברים ונמנע מדברים אחרים, אתה מגיב לאינטראקציות חברתיות, פועל בעקבות חלומות או מונע מפחד. האם אתה נותן לזה ביטוי? האם אתה מפרש את שיחתך? האם אתה מבטא את

הדיאלוג שמתרחש במצולות הלב, או מדחיק אותנו? האם אתה קשוב למנגינת הרקע של החיים שלך, או שמא אתה עסוק בפירושים פונקציונליים, רציונליים, שיתנו לך מענה מרגיע שיסביר מדוע אתה פועל כך או כך? האם אתה קשוב למנגינה של האדם העומד מולך, או רק עסוק בנייתוח יבש של דבריו ובנתינת מענה? כי ייתכן בהחלט שהמענה לא יספק כלל אם לא תקשיב למנגינה, שהיא העיקר... גם כשרבי נחמן מדבר על היכולת לפענח את המציאות ועל הפוטנציאל הנבואי שבאדם - הוא מדבר על ניגון, ומסביר כיצד יש להקשיב אל הנקודות הטובות שבתוכי המציאות ולבררן מתוך הרע המעורב בה. האדם מעורבב כל עוד הוא אינו קשוב ומתבונן, פרשנותו למאורעות הפוקדים אותו לקויה, והוא אינו נוכח בחיים עצמם, אלא בים הספקולציות הנובעות מתכונות נפשו ומרגשותיו. האפשרות לחיות באמת קשורה ישירות להקשבה לניגון של המציאות.

קריאה להקשבה

אתגר גדול עומד בפני המעיינים בתורתו של רבי נחמן, כיוון שהוא אינו מפרש את דבריו. אמנם יש לנו ידיות אחיזה רבות - פסוקים ומושגים המשמשים מעין קישוריות שנוכל לפתוח ולהתקדם דרכן - וכן יש לנו כלי עבודה בדמות הכללים שעליהם נדבר בהמשך הספר, אבל בעצם המבנה הסתום טמונה קריאה להתאמן בהקשבה, בקבלת מידע שאינו תלוי רק בנייתוח שכלי של טקסט, אלא בעיקר בתשומת לב עמוקה לזעקה המהדהדת בו. לא לחינם אמר לתלמידים: "אילו היו שומעין רק תורה אחת שאני אומר עם הנגון והרקוד שלה, היו כולם בטלים בביטול גמור"¹¹...

במעשה של הקבצן עקום הצוואר, המופיע בסיפורי מעשיות ב"מעשה משבעה קבצנים" (היום הרביעי), מתוארת סצנה שבה

יושבים חכמי מוזיקה במין רב שיח הכולל תצוגת כישרונות בתחום הפקת הקול. יושב שם קבצן עקום צוואר, וטוען שמוזיקאי אמיתי יוכל להביא מזור ורפואה לשתי מדינות אומללות. המדינות הללו סובלות בלילות מקול יללה מחריד ביותר שכולם נדבקים בו, אנשים נשים וטף, ואינם יכולים לישון. החכמים המוזיקאים צועדים איתו, ומיד בכניסתם לאחת מהמדינות המדוברות הם מאבדים שליטה ומייללים בעצמם בקול נורא. נו, להושיע את המדינה כבר לא תוכלו, אומר להם הקבצן, אבל האם תוכלו לפחות לדעת מה העניין, על מה היללה הגדולה? הם אינם יודעים לענות לו, והוא מספר להם:

כי יש שני צפרים, אחד זכר ואחת נקבה, והם רק זוג אחד בעולם. ונאבדה הנקבה. והוא הולך ומחפש אותה, והיא מחפשת אותו. והיו מחפשים הרבה זה את זה עד שנתעו, וראו שאינם יכולים למצוא אחד את חברו. ונשאר עומדים, ועשו להם קנים. זה הצפור עשה לו קן סמוך למדינה אחת משתי המדינות הנ"ל [...] וכן היא עשתה לה גם כן קן סמוך למדינה השניה [...]. וכשמגיע הלילה, אזי אלו הזוג צפרים מתחילים כל אחד ואחת לילל בקול יללה גדולה מאד, כי כל אחד מילל על זוגו כנ"ל. וזהו הקול יללה שנשמע באלו שתי המדינות, אשר מחמת אותו הקול יללה כולם מיללים מאד ואינם יכולים לישון.

הסיפור ממשיך ומבאר את הדרך לריפוי המדינות. מומלץ כמובן לקרוא את המעשה מבפנים, עם כל פרטיו ובלשונו המקורית, אבל כאן נתמקד בנקודת המודעות הקולית, ההקשבה. כולנו מבינים שהקשבה אמיתית מכוונת אל הניגון של האדם שמולנו, ולא דווקא אל מילותיו. יכול להיות שאשאל חבר או בן